УДК 332.33

Тимоць М. В., к.е.н. (Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького, м. Івано-Франківськ)

НОВІ ПІДХОДИ ДО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗЕМЕЛЬ АПК НА ЗАСАДАХ ІННОВАТИКИ

Проаналізовано обсяг та джерела фінансування наукових досліджень в Карпатському макрорегіоні. Запропоновано альтернативні джерела фінансування інноваційної моделі відтворення земель АПК. Доведена необхідність використання регіонального підходу до організації фінансового забезпечення інноваційної діяльності в аграрному секторі.
Ключові слова: джерела фінансування, наукові дослідження, Карпатський макрорегіон, агропромисловий комплекс.

Проанализированы объем и источники финансирования научных исследований в Карпатском макрорегионе. Предложены альтернативные источники финансирования инновационной модели воспроизводства земель АПК. Доказана необходимость использования регионального подхода к организации финансового обеспечения инновационной деятельности в аграрном секторе.
Ключевые слова: источники финансирования, научные исследования, Карпатский макрорегион, агропромышленный комплекс.

It is analyzed the size and the sources of financing of the scientific researcher in the Carpathian macro-region. It is proposed the alternative sources of the financing of the innovative model of the recreation of the lands of the AIC. It is proved the necessity of the using of the regional approach to the organization of the financing provision of the innovative activity in the agricultural sector.
Keywords: funding, research, Carpathian macro-region, agriculture.

Однією з головних причин, яка стримує впровадження інноваційних продуктів у відтворювальний процес сільськогосподарських угідь є недостатнє фінансове забезпечення. Сформована структура та обсяг витрат на виконання науково-дослідних робіт унеможливлюють запровадження інновацій в аграрний сектор економіки, у тому числі на потреби використання, поліпшення та збереження земельних ресурсів. Організація належного фінансового забезпечення потребує певною мірою трансформувати існуючий нині централізований підхід, а саме підвищити роль регіонів у процесі запровадження інноваційних продуктів, які стосуються відтворювального процесу земель АПК.

Проблеми фінансування інноваційної діяльності в аграрній сфері досліджуються нині багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. При цьому більшість із них акцентує увагу на недосконалій структурі та обсягах фінансування наукових досліджень.

Сучасний стан фінансування наукових досліджень характеризується наявністю суттєвих перешкод на шляху формування інноваційної моделі розвитку аграрного сектору. Це, зокрема, недосконалість механізмів фінансування інновацій, інертність інвестиційної підтримки галузі, відсутність належного інфраструктурного забезпечення та конкретної програми, яка б визначала джерела фінансування наукових досліджень тощо. Сьогодні наука у нас існує і фінансується заради виживання самої науки. Створена ганебна система, коли наукові розробки, інноваційні рішення перебувають в одній площині, фінансуються в іншій, а споживач у третій [1, С. 12]. Таким чином, організація відтворювального процесу земельних ресурсів з використанням новацій, стане можливим лише завдяки адекватному фінансовому забезпеченню.

В нинішніх умовах фінансування інноваційної діяльності здійснюється, як правило, за залишковим принципом. Особливо це стосується науково-дослідних інституцій аграрного спрямування. Останніми роками вкрай гостро відчувається недофінансування наукових досліджень, рівень бюджетних асигнувань на розвиток аграрної науки забезпечує менше ніж 50% її потреб, він значно нижчий порівняно з аналогічними витратами держав навіть близького зарубіжжя. В Україні в розрахунку на одного вітчизняного спеціаліста в інноваційній діяльності коштів витрачається у сто разів менше, ніж у Франції, Англії, Німеччині [2, С. 4].

Аналіз та оцінка наукових публікацій вчених, які стосуються фінансового забезпечення інноваційної діяльності в аграрному секторі засвідчує про надзвичайну важливість та значущість зазначеної проблеми. Абсолютна більшість науковців схильна вважати, що рівень, обсяги та напрямки фінансування аграрного сектора не забезпечують вимоги та потреби оптимальної організації земельного господарства.

Як свідчить досвід високорозвинених держав Європи, в Україні фінансування аграрного сектору, включаючи земельні ресурси, на порядок менше від оптимальної потреби. За останнє десятиріччя у структурі капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища в державі частка витрат на підтримання родючості землі в середньому не перевищувала однієї п’ятої частини [3, С. 50].

Незважаючи на те що впровадження інновацій є одним із способів підтримки високих темпів розвитку та прибутковості, інновації досі не стали належним засобом підвищення конкурентоспроможності аграрної сфери. Така ситуація зумовлена низкою внутрішніх і зовнішніх чинників, серед яких найвагомішими є недосконалість фінансового забезпечення [4, С. 91].

В той же час, незважаючи на різноманіття дослідницьких інтерпретацій проблеми фінансування інноваційної діяльності, існують питання, які залишаються недостатньо розробленими як у теоретичному, так і в практичному відношенні.

Деякі аспекти удосконалення фінансового забезпечення інноваційної діяльності в аграрному секторі залишаються невирішеними і потребують подальших наукових досліджень. Зазначене в повній мірі стосується пошуку альтернативних джерел фінансування.

Дослідити джерела та обсяги фінансування наукових досліджень в аграрному секторі. Запропонувати альтернативні джерела фінансування відтворювального процесу земельних ресурсів з використанням інноваційних продуктів.

Запровадження ринкової моделі господарювання, роздержавлення, паювання та часткова приватизація земельного фонду колишніх колгоспів і радгоспів докорінно змінили механізм генезису та практичної імплементації новітніх досягнень науки і техніки. Йдеться про кардинальну зміну фінансового забезпечення інноваційного процесу, яке суттєво відрізняється від того, що функціонувало в умовах командно-адміністративної моделі. Нині генезис інновацій в Карпатському макрорегіоні все частіше забезпечується приватними, а не державними структурами (таблиця).

Таблиця

Динаміка джерел фінансування наукових та науково-технічних робіт, у фактичних цінах, тис. грн *

Показник	2005		2010	
	тис. грн	%	тис. грн	%
Усього	30 654,4	100	55 226,6	100
Держбюджет	5 988,0	19,5	12 299,1	22,2
Місцеві бюджети	478,6	1,6	246,7	0,45
Бюджетні кошти на утримання ВНЗ	…	-	36,0	-
Позабюджетні фонди	655,8	2,1	44,1	0,07
Власні кошти	6 080,8	19,8	444,1	0,8
Кошти замовників	16 025,9	52,3	41 541,1	75,2
Кошти іноземних джерел	365,2	1,2	600,5	1,1
Інші джерела	1018,0	3,5	15,0	0,18

* За даними Статистичного збірника «Наукова та інноваційна діяльність Івано-Франківщини за 2000–2010роки»/ відп. за вип. Л. О.Зброй; Головне управління статистики в Івано-Франківській області. – Івано-Франківськ. –2010. – 221 с.

Як свідчать наведені дані, обсяг та динаміка фінансування інноваційної діяльності не відповідає потребам вітчизняної економіки. Йдеться про те, що основним джерелом надходження коштів для наукових потреб макрорегіону є кошти

вітчизняних замовників, за рахунок коштів державного бюджету фінансувалося 19,5-22,2% витрат на наукові дослідження, що явно замало для переведення відтворювального процесу на новітні засади господарювання.

Через недостатні обсяги бюджетного фінансування в Україні неможливий генезис наукового продукту науково-дослідними інституціями. Більше того, у значної частини з них немає сучасної матеріально-технічної бази, слабким залишається кадровий склад науковців. Відсутність їх належного фінансування призводить до того, що наукові доробки вітчизняних науково-дослідних закладів неконкурентоспроможні не лише на внутрішньому, а й зовнішньому ринках.

Таким чином, фінансове забезпечення інноваційної діяльності у досліджуваному макрорегіоні недостатнє. Особливо це стосується таких джерел, як кошти іноземних інвесторів та місцевого бюджету. Зокрема, в 2010 р. частка муніципальних коштів до загальної структури фінансування становила 0,4 %, а їх обсяг порівняно з 2005 р. зменшився на 231,9 тис. грн. Така ж негативна динаміка стосувалася коштів позабюджетних фондів, частка яких коливається від 2,1 (2005 р.) до 0,07% (2010 р.).

Оцінюючи динаміку фінансування науково-дослідних робіт в цілому, слід відмітити зростання загального обсягу залучених коштів у 2010 р. в порівнянні із 2005 р. Разом з тим сформована позитивна динаміка фінансування не дає однозначної позитивної відповіді на питання стосовно достатності фінансового забезпечення заходів, спрямованих на відтворення земельних ресурсів на засадах інноватики.

Зазначимо, що нині офіційна статистика не відслідковує і не оприлюднює обсяг інвестицій, який спрямовується для потреб відтворення головного засобу аграрного виробництва – землі. Надходження інвестицій, переведення процесу використання, збереження, поліпшення та охорони земель АПК стане можливим, на нашу думку, завдяки виокремленню його як самостійного (головного) напряму фінансування в межах усієї країни та кожного регіону зокрема.

Фінансове забезпечення відтворення земельних ресурсів потребує створення механізму його проведення. Йдеться про побудову моделі, запровадження якої дасть можливість установити науково обґрунтовані обсяги фінансування, джерела та напрями виділення коштів тощо. Таким чином, нині нагальним є пошук нових джерел фінансування.

Альтернивними джерелами фінансування інноваційної моделі відтворення земель АПК вважаємо:

- створення пайового інноваційного фонду за рахунок державних коштів та внесків сільськогосподарських підприємств недержавної форми власності;
- установлення щорічного відсотка відрахувань коштів із дохідної частини місцевого бюджету;
- залучення коштів іноземних інвесторів для потреб формування інноваційних засад організації процесу відтворення земельних ресурсів, запровадження податкових та кредитних преференцій;

- кошти, що вивільняються внаслідок розроблення заходів, спрямованих на зниження інноваційних ризиків;
- кошти, отримані в результаті активізації залучення інвестиційного капіталу під гарантії регіональних органів влади.

Організація належного фінансування якісно нових засад використання, збереження, покращення та охорони земельних ресурсів потребує, на нашу думку, запровадження нових, нетипових, нетрадиційних підходів. Йдеться про необхідність трансформації існуючого нині централізованого підходу та наближення, прив'язаність механізму фінансування до конкретної території, власника земельних ресурсів, визначення пріоритетних напрямів фінансування, вжиття непопулярних заходів.

Об'єктивність і достатність при цьому може бути забезпечена завдяки створенню і запровадженню цілісного, законодавчо закріпленого механізму фінансової допомоги, спрямованої на організацію сучасного земельного господарства на засадах інноватики, фінансування заходів процесів використання, збереження, поліпшення та охорони земель.

Усі складнощі, пов'язані з успішним запровадженням інновацій для потреб поліпшення та збереження земельних ресурсів, на нашу думку, можна успішно розв'язати завдяки належному фінансовому забезпеченню інноваційного процесу, адекватному правовому регулюванню земельних відносин.

Реалізація зазначеного потребує розширення повноважень місцевих органів влади у сфері управління інноваційною діяльністю. Саме на рівні регіонів повинні визначатися пріоритетні напрями підтримки інноваційної діяльності з урахуванням місцевої специфіки виробництва, природних, соціальних та інших факторів. На цьому рівні необхідно проводити роботу з конкретними проектами, здійснювати відбір фінансових інститутів [5, С. 63]. Зазначимо, що використання загальних засад до організації фінансування потреб відтворення земельних ресурсів у всіх регіонах часто призводить до невизначеності, зловживання, безадресності, безвідповідальності тощо.

Регіональний підхід до організації фінансового забезпечення дасть можливість створити оптимальну структуру фінансування інноваційних процесів та акумулювати необхідні кошти для потреб поліпшення, збереження та охорони земельних ресурсів.

Організація відтворювального процесу земельних ресурсів аграрного сектора з використанням продуктів інноватики потребує адекватного фінансового забезпечення. Насамперед це стосується формування ефективної структури джерел фінансування. Оцінка джерел фінансування інноваційної діяльності засвідчує, що нині ще не сформовано чіткого, стабільного та прозорого механізму фінансового забезпечення аграрного сектора в цілому та відтворення земельних ресурсів зокрема. В більшості випадків фінансування інноватики носить хаотичний, безсистемний, залишковий характер, що в кінцевому рахунку призводить до

організації процесу відтворення земельних ресурсів без застосування новітніх продуктів.

Без достатнього фінансування, науково обґрунтованого розподілу грошових коштів відтворювальний процес в цілому по АПК, включаючи затрати на використання, збереження, поліпшення та охорону земельних ресурсів не одержить належного розвитку.

Запровадження нових засад фінансування потребує перш за все розробки конкретної програми, яка б містили повну, об'єктивну інформацію щодо пріоритетних напрямів фінансування, а також розрахунок потреби в фінансових ресурсах. Це дозволить розрахувати об'єктивний показник необхідного обсягу фінансових ресурсів для потреб реалізації заходів охорони, покращення, збереження та використання природних ресурсів у межах кожного населеного пункту, регіону. Більш конкретними, зрозумілими стануть також пріоритетні напрями фінансування, оскільки їх важливість і значущість у розрізі регіонів, окремих територій значно відрізняється між собою.

Результативність фінансового забезпечення запровадження моделі інноваційного розвитку може бути забезпечена лише зміною напряму організації цього процесу. Зокрема, обсяг фінансових ресурсів, пріоритетні напрями фінансування, відповідальність за використання грошових коштів слід повністю покласти на місцеві органи самоврядування.

Саме на місцях громада володіє найбільш достовірною інформацією щодо існуючих проблем екології, економіки, соціальних негараздів, саме таким чином вдасться долучити до розв'язання проблем використання, збереження, поліпшення природних ресурсів абсолютну більшість місцевих мешканців. Завдяки цьому буде досягнуто також адресності, прозорості, цільового характеру фінансового забезпечення заходів щодо переведення процесу відтворення природних ресурсів на засади інноваційного розвитку.

1. Інноваційна діяльність в Україні: монографія / [Гуржій А. М., Каракай Ю.В., Петренко З. О. та ін.]. – К. : УкрІНТЕІ, 2007. – 144 с. **2.** Зубець М. В. Інноваційно-випереджувальна модель якісно нового розвитку агропромислового виробництва / М. В. Зубець, П. Т. Саблук, С. О. Тивончук // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 3-8. **3.** Скальський В. В. Органічне землеробство: проблеми та перспективи / В. В. Сокальський // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 48-53. **4.** Шубравська О. В. Інноваційні трансформації сучасного агропродовольчого розвитку: світові тенденції та вітчизняні реалії / О. В. Шубравська // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 3. – С. 90-102. **5.** Скидан О. В. Розвиток інноваційної діяльності в регіональному АПК/ О. В. Скидан // Актуальні проблеми розвитку регіональних АПК: матеріали Міжнар. наук. практ. конф. (26-27 травня 2011) / відп. ред. Т. В. Божидарнік. – Луцьк : РВВ Луцького національного технічного університету, 2011. – С. 62-63.

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С. О. (НУВГП)